

Türk Devletleri Teşkilatı'nın 11. Zirvesi (Bişkek) Üzerine Bir Analiz¹

Erdem YILMAZ²

1992 yılında Türkiye'nin başkenti Ankara'da ilki düzenlenen aynı zamanda bölgesel ve küresel ölçekte etkili bir Türk Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi, 2009 yılının Ekim ayında Dünya'ya oluşturmayı amaçladığı söylenebilir. 2022-2026 Nahçıvan Antlaşması ile konsey olarak yapılandırılmıştır. stratejik planı ve Türk Dünya'ya Vizyonu-2040 kapsamında Konseyin, Kasım 2021 tarihinde düzenlenen 8. Devlet alınan bu kararlar, TDT'nin uzun vadeli hedeflerinin bir Başkanları Zirvesi'nde "Türk Devletleri Teşkilatı (TDT)" yansıması olarak değerlendirilebilir.

adını alarak daha geniş kapsamlı bir teşkilata dönüştüğü **1.1 Ekonomi** söylenebilir. 11 Kasım 2022 tarihli 9. Türk Devletleri Teşkilatı Ekonomik İşbirliği, Bildirgenin ana odak noktalarından Semerkant Zirvesi'nde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti biri olarak öne çıkmaktadır. Dijital Ekonomi Ortaklık (KKTC) teşkilata gözlemci üye olarak katılmıştır. Türk Anlaşması'nın imzalanmasıyla, üye ülkeler arasında Dünya'ya açısından önemli bir adım olan KKTC'nin teşkilata dijital ticaretin önündeki engellerin kaldırılması ve dijital gözlemci üye olarak alınması, birçok ülkede yankı uyandıran altyapının uyumlaştırılmasının hedeflendiği söylenebilir. Bu bir siyasal gelişme olmuştur. Böylelikle Türk Devletleri adımı, dijital ekonominin Türk Dünya'ya gelişmesine katkı Teşkilatı adı altında bulunan ülkelerle KKTC'nin daha yakın sağlayacak bir platform oluşturarak, ticaret hacmini artırmayı temasta bulunabilme şansı elde ettiği söylenebilir³. amaçlamaktadır. Ayrıca, ortak pazarların oluşturulması ve TDT'nin resmî sitesinde yayınlanmıştır. Bildiride sermaye yatırımlarının artırılmasına yönelik çabaların, Kazakistan'ın TDT Dönem Başkanlığı'nı başarıyla ekonomik entegrasyonun derinleştirilmesini hedeflediği tamamladığı vurgulanmıştır. Bişkek Bildirgesi, TDT'nin söylenebilir.

11. Zirvesi'nde öne çıkan temalar ve stratejik hedefleri **1.2 Bildiri İçerisinden Örnekler** kapsamaktadır. Zirve, ekonomik entegrasyon, sürdürülebilir "Türk Devletleri Teşkilatı Üye Devletleri Hükümetleri kalkınma, dijital dönüşüm ve güvenlik başlıklarında Türk arasında Dijital Ekonomi Ortaklık Anlaşmasının (DEPA)" Dünyasının ortak bir vizyon geliştirmesine odaklanmaktadır. imzalanmasını memnuniyetle karşıladıklarını; Bu temalarda gerçekleştirilmesi öngörülen işbirliğinin, *Türk Akademisi ve TDT Sekreteryası işbirliğinde çalışmalarına başlayan Türk Resmi Ekonomi Politikaları* sadece üye ülkeler arasındaki bağları güçlendirmeyi değil,

¹ <https://www.turkicstates.org/assets/pdf/haberler/biskek-bildirisi-3476-290.pdf>

² Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi, KTMÜ TÜRKSAM Araştırmacısı

³ <https://turkmer.sakarya.edu.tr/tr/duyuru/goster/127878/tdt-astana-zirvesi-analiz>

Araştırma Merkezleri Ağı (ERCNET) kapsamında Türk Dünyası 2040 Vizyonu temelinde 2023 yılında hazırlanan “Dijital Ticaret ve Yatırım” konulu raporu memnuniyetle karşıladıklarını ve ERCNET faaliyetlerini destekleyeceklerini belirttiklerini;

TDT’ye Üye Devletlerin metroloji kurumları arasında işbirliğinin derinleştirilmesi için Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkiye ve Özbekistan Metroloji Enstitüleri tarafından sunulan öneriyi dikkate aldıklarını ve Türk Devletleri Metroloji Teşkilatı’nın (TURKMET) kurulmasına ilişkin taslak Muhtıranın sonuçlandırılması için çaba gösterilmesi çağrısında bulduklarını;

Türk Devletleri Lojistik Merkezleri ve Kargo Taşıyıcıları İttifakı ile Türk Bölgesi Karayolu Taşımacılığı Dernekleri Birliği’nin (TDT-KTDB) kurulmasını memnuniyetle karşıladıklarını ve Ulaştırma Bakanlarına bu kurumların koordinasyonunu geliştirmeye, lojistik ve ulaşımda yenilikçiliği teşvik etmeye ve bölge genelinde daha pürüzsüz ve verimli transit işlemlerini kolaylaştırmaya yönelik faaliyetleri desteklemeleri talimatını verdiklerini;

Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE) ve Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Birliği (IRU) ile işbirliği içerisinde, gümrük risk yönetimi ve gümrük laboratuvarı konularında işbirliğinin teşvik edilmesinin yanı sıra yük taşımacılığı için “eTIR” sisteminin kullanımının yaygınlaştırılması ve devlet sınır geçiş noktalarında transit işlemlerinin kolaylaştırılması dâhil olmak üzere, Orta Koridorun rekabet gücünü ve cazibesini artırmayı amaçlayan TDT kapsamındaki Üye Devletlerin Gümrük İdarelerinin koordineli çabalarını teşvik ettiklerini;

Üye Devletlerin merkez (ulusal) bankaları arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesine yönelik Kazak tarafının önerisini memnuniyetle ve Üye Devletlerin merkez (ulusal) bankaları tarafından TDT Üye Devletlerinin Merkez (Ulusal) Bankaları Konseyi’nin kurulmasına ilişkin Muhtıranın imzalanmasını takdirle karşıladıklarını; dile getirmişlerdir.

2.1 Çevre

Çevresel sürdürülebilirlik ve iklim değişikliği konuları, Türk Dünyası’nın bölgesel dayanışmasını güçlendiren önemli

konular arasında yer almaktadır. Özellikle yenilenebilir enerji, su kaynaklarının verimli kullanımı, atık yönetimi ve ormanların korunması gibi alanlarda somut projeler geliştirilmesi planlanmaktadır. Azerbaycan’ın ev sahipliği yaptığı COP29 İklim Zirvesinde çevresel işbirliğinin güçlendirilmesi hedeflenirken, TDT üye ülkelerinin ortak bir iklim finansmanı hedefi belirlemesinin de önemli bir adım olarak öne çıktığı görülmektedir. Ayrıca, Kırgızistan’ın önerisi doğrultusunda, dağlık bölgelerin iklim değişikliğine karşı korunmasına yönelik girişimler de zirvede yer bulmuştur.

2.2 Bildiri İçerisinden Örnekler

“Özbek tarafının bakanlar düzeyinde Türk Çevre Konseyi oluşturma girişimi doğrultusunda Azerbaycan’ın başkenti Bakü’de COP29 marjında TDT Çevre ve Ekolojiden Sorumlu Bakanlar 1. Toplantısının düzenlenmesini desteklediklerini; Türk tarafının, Türk ülkeleri harita kurumları arasında işbirliğinin tesis edilmesine yönelik girişimini memnuniyetle karşıladıklarını ve 30 Eylül-1 Ekim 2024 tarihlerinde Ankara’da düzenlenen TDT Üye Devletleri ve Gözlemcileri Harita Kurumları Başkanları 1. Toplantısının sonuçlarını takdir ettiklerini; Türkiye ve Azerbaycan tarafından başlatılan ve aktif olarak desteklenen, tarımsal dayanıklılığı güçlendirecek ve TDT bölgesindeki çiftçi topluluklarının uzun vadeli refahına katkıda bulunacak olan, “TDT Üye Devletleri Arasında Ortak Tarım Sigortası Sisteminin Kurulması” projelerinin uygulanmasının, yıllık bir “Türk Tarım ve Gıda Güvenliği Genel Görünümünün geliştirilmesinin ve veri odaklı “TDT Dijital Tarımsal Veri Platformu” ve “OTS Made” marka projelerinin oluşturulmasının önemini vurguladıklarını” dile getirmişlerdir.

3.1 Afet ve Güvenlik

Bildirgede, Türk Dünyası’nın güvenlik ve afet yönetimi alanında işbirliğini artırmak amacıyla önemli adımlar atılmasının öngörüldüğü görülmektedir. Sivil Koruma Mekanizmasının kurulmasının, üye ülkelerin afet ve acil durumlar karşısında hızlı ve etkin bir şekilde müdahale etmesini sağlayacağı düşünülmektedir. Bu mekanizma,

bölgesel güvenlik risklerine karşı ortak çözümler geliştirilmesine ve dayanışmanın artırılmasına olanak tanımaktadır. Ayrıca, terörle mücadele, siber suçlar ve bilgi güvenliği alanlarında işbirliğinin derinleştirilmesi kararlaştırılarak, TDT'nin uluslararası güvenlik konularında güçlü bir aktör olma hedefi vurgulanmaktadır.

3.2 Bildiri İçerisinden Örnekler

“Afet ve acil durumlarda ihtiyaçların etkin, koordineli ve hızlı bir şekilde karşılanması için TDT'nin ulusal afet yönetim makamları arasındaki işbirliğini güçlendirecek olan TDT Sivil Koruma Mekanizmasının Kurulmasına İlişkin Anlaşmanın imzalanmasını memnuniyetle karşıladıklarını; Türk Devletlerini doğrudan etkileyen müdahaleler ile bölgede ve dünyada artan güvenlik riskleri ve sınamaları göz önünde bulundurulduğunda, Üye Devletlerin Güvenlik Konseyi Sekreterleri de dahil olmak üzere ilgili makamların toplantılarının devam etmesi çağrısında bulduklarını ve Üye Devletlerin ilgili kurumlarına daha yakın işbirliği için talimat verdiklerini” dile getirmişlerdir.

4.1 Kültürel Faaliyetler

Bildirgede yer alan bir diğer önemli işbirliği alanı olan kültürel alanda Türk Dünyasının ortak tarih, dil ve kültürel değerler temelinde daha güçlü bağlar kurması hedeflenmektedir. Ortak Türk Alfabeti oluşturulması ve kültürel mirasın korunması projeleri bu doğrultuda atılan adımlar arasındadır. Bildirge, UNESCO'nun da desteklediği etkinlikler çerçevesinde ortak mirasın uluslararası tanınırlığını artırma ve koruma çalışmalarına odaklanmaktadır. Bu bağlamda, Türk halklarının kültürel birikiminin korunması, restorasyonu ve tanıtımına yönelik daha geniş çaplı bilimsel çalışmalar teşvik edilmektedir.

4.2 Bildiri İçerisinden Örnekler

“Türk Devletleri ile dünyanın her yerinde yaşayan toplulukları arasındaki kültürel, dilsel ve sosyal ilişkilerin güçlendirilmesinin önemini yinelediklerini ve TDT Diaspora İşlerinden Sorumlu Bakanları ve Kurum Başkanlarını, “Türk Dili Konuşan Diaspora Ortak Faaliyet Stratejisi”, yıllık “Türk

Diasporası Ortak Faaliyet Planları”; “Türk Dünyası 2040 Vizyonu” ve “TDT 2022-2026 Stratejisi” uyarınca işbirliği ve koordinasyonlarını artırmaya davet ettiklerini; etnik, dilsel, kültürel ve dini kimliklerinin korunmasını temin etme amacıyla manevi ve kültürel toplulukların korunmasına katkıda bulunma konusundaki kesin niyetlerini bir kez daha teyit ettiklerini; TDT çerçevesinde Müslüman Dini Kurul Başkanları arasında süregelen işbirliğini takdir ettiklerini ve Türk-İslam dayanışması, Türk halklarının milli-manevi, ahlaki ve kültürel değerleri fikirleri temelinde Kurullar arasındaki işbirliğini geliştirmeyi teşvik ettiklerini” dile getirmişlerdir.

5.1 Eğitim ve Gençlik

Bildirgede gençlere yönelik programların ve eğitim işbirliklerinin artırılması konularına geniş yer verilmiştir. Türk Dünyasında gençlerin eğitimi için burs ve değişim programları sağlanırken, diaspora gençlerine de özel bir önem verilmektedir. Azerbaycan'ın gençlik başkenti olarak ilan edilmesinin, Türk gençleri arasında kültürel ve sosyal bağların güçlendirilmesine katkıda bulunacağı söylenebilir. Ayrıca, kültürel etkinlikler ve spor müsabakaları gibi ortak projelerle gençlerin kaynaşması hedeflenmektedir.

5.2 Bildiri İçerisinden Örnekler

“Uzmanların dijital okuryazarlıklarını ve becerilerini geliştirmeyi amaçlayan eğitim programlarına ve dijital teknolojiler alanında deneyim alışverişine ilişkin dijital platformların düzenlenmesini ve kurulmasını memnuniyetle karşıladıklarını; Sadece “Türk Metaverse” ve ‘Türk Devletleri Girişim Fonu’ gibi BT hizmetlerinin entegrasyonu için tek bir bilgi portalının oluşturulması gibi devam eden mevcut projeler çerçevesinde değil, aynı zamanda yenilikçilik ve ekonomik büyüme olmak üzere daha geniş hedeflerle uyumlu yeni girişimlerin geliştirilmesi için de teşvik ve finansman sağlayarak, ilave destekleyici tedbirlerin ve start-up'lar için elverişli bir ortamın oluşturulması gerekliliğini not ettiklerini” dile getirmişlerdir.

6.1 Sağlık

Sağlık alanında dijitalleşme ve yapay zeka uygulamalarının geliştirilmesi, TDT'nin öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır. Tele-tıp uygulamaları, sağlık verilerinin dijital ortamlarda daha etkin yönetilmesi ve sağlıkta yapay zeka kullanımı gibi alanlarda işbirliği projeleri planlanmaktadır. Bu şekilde sağlık hizmetlerinin verimliliğini artırarak ortak sağlık sorunlarına hızlı çözümler sunmanın amaçlandığı söylenebilir. Ayrıca, Türk Dünyası'nda sağlık alanında iş gücünün geliştirilmesi ve ortak tıp üniversitesi kurma fikri gündeme getirilmiştir.

6.2 Bildiri İçerisinden Örnekler

“Sağlık sisteminin dijitalleştirilmesi, teletıp uygulaması, elektronik kayıt sistemi ve sağlık hizmetlerinde AI de dahil olmak üzere sağlık alanında tecrübe alışverişi ve paylaşımı için programlar tasarlamak ve geliştirmek için çaba göstermeye çağırdıklarını; TDT Sağlık İşbirliği Çalışma Grubunun yanı sıra Türk Farmakopesi, Kanser, Ortak Sağlık Turizmi Ağı, Teletıp, Dijitalleşme ve Sağlık Hizmetlerinde Yapay Zekâ, Türk Laboratuvarı Tıp Vakfı, Ortak Acil Afet Müdahale Ekibi, Sağlık Hizmetlerinde diploma ve sertifikaların Karşılıklı Tanınması, Sağlık Veri Sözlüğü, Nadir Hastalıklar ve Genomik alt çalışma gruplarının ve ayrıca, TDT Sağlık Tedarik Zinciri Grubu ve Sağlık Araştırma ve Geliştirme Grubunun planlanan faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine yönelik çabaları artırmaya gayret ettiklerini; . TDT bölgesindeki biyokimyasal, radyo-nükleer tehditlerin çevresel sonuçlarına ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı “Tek Sağlık” yaklaşımını güçlendirme çabalarını yoğunlaştırdıklarını; TDT ve DSÖ/EURO arasında 2024-2025 yıllarına yönelik işbirliğine ilişkin Mutabakat Zaptının uygulanmasına yönelik Eylem Planı doğrultusunda yürütülen ortak faaliyetleri, özellikle de TDT-DSÖ tarafından 6-10 Mayıs 2024 tarihlerinde İstanbul'da TDT Üye Devletlerinden sağlık profesyonellerinin katılımıyla Sağlık Acil Durumlarında ilk kez düzenlenen eğitim programını takdirle karşıladıklarını” dile getirmişlerdir.

7.1 Uluslararası İşbirliği

TDT'nin uluslararası tanınırlığının artırılması ve diğer

ülkelerle işbirliği ağının genişletilmesi Bildirgenin odaklandığı konular arasındadır. Birleşmiş Milletler ve İslam İşbirliği Teşkilatı'nda gözlemci statüsü alma çalışmaları bu çerçevede yürütülmektedir. Ayrıca, üye ülkelerin uluslararası platformlarda birbirlerinin girişimlerine destek vermesi ve ortak hareket etmesi teşvik edilmektedir. Sıfır Atık Projesi gibi küresel çevre girişimlerine katılımın sağlanması da TDT'nin uluslararası görünürlüğüne artırmaya yönelik bir başka adım olarak değerlendirilebilir.

7.2 Bildiri İçerisinden Örnekler

“TDT Sekretaryasına, TDT ile Afrika Birliği arasında işbirliğini geliştirme ve bölgesel etkileşimin artırılması ve TDT'nin diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliğinin güçlendirilmesi için sağlam bir temel teşkil edecek olan iki teşkilatın Ortak Zirvesinin düzenlenmesi için gerekli ayarlamaları yapması talimatını verdiklerini; Gazze'deki yıkıcı insani durumdan duydukları derin endişeyi ifade ettiklerini, sivillerin ayırım gözetmeksizin hedef alınmasını kınadıklarını ve BM Güvenlik Konseyi'nin ilgili kararları da dahil olmak üzere uluslararası hukuka tam uygun olarak acil ve kalıcı bir ateşkes sağlanması ve Gazze'ye engelsiz insani yardım ulaştırılması çağrısında bulduklarını; ayrıca İsrail-Filistin ihtilafına iki devletli çözüm temelinde adil ve kalıcı bir çözüm bulunması çağrısında bulduklarını; başkenti Doğu Kudüs olan 1967 öncesi sınırlara dayalı bağımsız, egemen ve hemhudut bir Filistin Devleti'nin uluslararası alanda tanınmasını desteklediklerini ve BM Genel Kurulu'nun 10 Mayıs 2024 tarihinde Filistin Devleti'nin Birleşmiş Milletler üyeliğine ehil olduğunu ve bu nedenle kabul edilmesi gerektiğini tespit eden kararını memnuniyetle karşıladıklarını; henüz bunu yapmamış olan tüm ülkeleri Filistin Devleti'ni tanımaya çağırdıklarını; Lübnan'da derhal ateşkes çağrısında bulduklarını, BM Güvenlik Konseyi'nin 1701 (2006) sayılı kararının uygulanmasının önemini vurguladıklarını ve Lübnan'ın uluslararası tanınmış sınırları dahilinde toprak bütünlüğünü, egemenliğini ve bağımsızlığını açık bir şekilde desteklediklerini; Birleşmiş Milletler Lübnan Geçici Barış Gücü'ne (UNIFIL) yönelik kasıtlı saldırılar konusunda derin endişe duyduklarını ifade ettiklerini; uluslararası gelişmelerin dinamik doğasını

kabul ederek, Üye Devletlerin Resmi Dış Politika Araştırma Merkezlerinin ve Gözlemcilerin Türk Devletleri arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesindeki önemli rolünün farkında olduklarını; stratejik bir vizyonla bölgesel ve küresel sorunlara ortak yanıtların güçlendirilmesi amacıyla TDT bünyesinde devam eden çabalarını takdirle karşıladıklarını ve aralarındaki işbirliğinin daha da geliştirilmesi ve desteklenmesi ihtiyacını vurguladıklarını” dile getirmişlerdir.

8. Gelecek Zirveler

Bildirgeden anlaşıldığına göre TDT'nin kurumsal yapısının daha etkin bir hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Koordinasyon Komitesi gibi organların daha düzenli işleyişine yönelik kararlar alınırken, TDT Zirvelerinde alınan kararların daha etkin bir şekilde uygulanması hedeflenmektedir. Ayrıca, 12. TDT Zirvesi'nin Azerbaycan'da düzenleneceği duyurulmuş ve bu kapsamda üye ülkeler arasındaki dayanışmanın devam edeceği vurgulanmıştır.

9. Devlet Başkanlarının Sözleri

9.1 Recep Tayyip Erdoğan (Türkiye Cumhurbaşkanı): Erdoğan, Türk dünyasının birlik ve dayanışmasını vurgulayarak, bu yüzyılın “Türk Dünyasının yüzyılı” olması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, Gazze krizine yönelik uluslararası desteği artırma çağrısında bulunarak, Türk Dünyasının insani meselelerde güçlü bir duruş sergilemesinin önemini ifade etmiştir⁴.

9.2 Sadır Caparov (Kırgızistan Cumhurbaşkanı): Zirvenin ev sahibi Caparov, ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınma için Türk dünyasının işbirliğinin derinleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Kırgızistan'ın 2025 için TDT başkanlığını üstleneceğini belirterek, ekonomik fırsatların artırılması ve bölgesel dayanışmanın güçlendirilmesi yönünde adımlar atılacağını açıklamıştır⁵.

9.3 İlham Aliyev (Azerbaycan Cumhurbaşkanı): Aliyev, Türk devletleri arasındaki siyasi ve ekonomik işbirliğinin güçlendirilmesine vurgu yapmıştır. Ayrıca,

Azerbaycan'ın ev sahipliğinde düzenlenecek olan 12. TDT Zirvesini duyurmuş ve bu zirvenin Türk Dünyası için yeni fırsatlar yaratacağını belirtmiştir⁶.

9.4 Kasım Cömert Tokayev (Kazakistan Cumhurbaşkanı): Tokayev, bölgesel entegrasyonun artırılmasının ve dijital dönüşümün önemini dile getirmiştir. Kazakistan'ın liderliğinde TDT'nin ekonomik büyümeyi teşvik eden projelere imza attığını belirtmiştir⁷.

9.5 Şevket Mirziyoyev (Özbekistan Cumhurbaşkanı): Mirziyoyev, Türk Dünyasının sürdürülebilir kalkınma hedeflerine odaklanarak çevresel projelerin ve yeşil teknolojilerin uygulanmasının önemini vurgulamıştır. Özbekistan'ın, yenilenebilir enerji ve çevreyi koruma konularında katkıda bulunmayı planladığını ifade etmiştir⁸.

9.6 Viktor Orbán (Macaristan Başbakanı ve TDT Gözlemcisi): Orban, Macaristan'ın Türk Dünyası ile olan ilişkilerinin güçlendirilmesi ve işbirliği projelerinin artırılması gerektiğini belirtmiştir. Macaristan'ın gözlemci statüsü ile TDT'nin Avrupa ile bağlarını kuvvetlendirmede önemli bir rol oynadığını vurgulamıştır⁹.

9.7 Ersin Tatar (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı): Ersin Tatar, zirvede Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Türk Dünyası içindeki önemini vurgulamış ve Kıbrıs Türk halkının uluslararası alanda tanınması için daha fazla destek verilmesi çağrısında bulunmuştur. Tatar, Kıbrıs sorununda adil ve kalıcı bir çözüm arayışlarının sürdürdüğünü belirterek, Türk Devletleri Teşkilatı'nın bu konuda desteğinin önemini ifade etmiştir¹⁰.

9.8 Serdar Berdimuhammedov (Türkmenistan Cumhurbaşkanı): Türkmenistan Cumhurbaşkanı Berdimuhammedov, zirvede ülkesinin tarafsızlık politikasını korurken Türk Dünyası ile ekonomik ve kültürel bağlarını güçlendirmeye yönelik adımlar atmak istediğini belirtmiştir. Enerji ve sürdürülebilir projeler konusundaki işbirliğini artırma planlarını ve Türk Dünyasına katkı sunacak

⁴ <https://www.turkiyetoday.com/region/turkic-states-pursue-climate-resilience-and-digital-integration-at-kyrgyzstan-summit-74536/>; <https://www.aa.com.tr/en/turkiye/turkish-president-arrives-in-kyrgyzstan-to-attend-turkic-summit/3383898>

⁵ <https://en.apa.az/foreign-policy/agenda-announced-for-11th-summit-of-ots-heads-of-state-452283> ; <https://caliber.az/en/post/kyrgyzstan-to-host-11th-turkic-states-summit-on-economic-integration-security> ; <https://kg.akipress.org/news:2189183>

⁶ <https://en.apa.az/foreign-policy/agenda-announced-for-11th-summit-of-ots-heads-of-state-452283> ; <https://caliber.az/en/post/kyrgyzstan-to-host-11th-turkic-states-summit-on-economic-integration-security>

⁷ <https://www.turkiyetoday.com/region/turkic-states-pursue-climate-resilience-and-digital-integration-at-kyrgyzstan-summit-74536/>; <https://www.hurriyetdailynews.com/erdogan-in-kyrgyzstan-for-turkic-states-summit-202267>

projelere destek verme taahhüdünü dile getirmiştir¹¹.

Sonuç

Bişkek Zirvesi, Türk Dünyasının küresel ölçekte etkin ve dayanıklı bir işbirliği ağı kurma yolundaki kararlılığını yansıtmaktadır. Zirvede ele alınan başlıca temalar, Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) üye ülkeler arasındaki işbirliğini derinleştirirken, aynı zamanda bölgesel ve küresel güç dengesinde önemli bir rol oynama hedefini ortaya koymaktadır. Ekonomik entegrasyon, sürdürülebilir kalkınma, dijital dönüşüm ve güvenlik alanlarında alınan kararlar, Türk Dünyasının gelecekteki stratejik adımlarını şekillendirecek nitelikte olup, bu alanlardaki işbirliğinin etkisini artırmaya yönelik somut adımlar sunmaktadır.

Zirvede imzalanan Dijital Ekonomi Ortaklık Anlaşması (DEPA), üye ülkelerin dijital ticaret önündeki engelleri kaldırma ve dijital altyapılarını uyumlu hale getirme hedeflerinin bir parçasıdır. Bu adım, ekonomik büyümeyi destekleyen yeni bir dijital ekosistem oluşturma potansiyeli taşımaktadır. Dijitalleşme, sadece ticaretin değil, kamu hizmetlerinin ve eğitim programlarının da verimliliğini artırarak Türk Dünyasının modernleşme yolculuğuna katkı sunacaktır. Bu bağlamda, zirvede alınan kararların uygulamaya geçirilmesi, bölgede teknoloji odaklı işbirliğinin artırılmasını teşvik edebilir.

Çevresel konuların gündemde yer alması, zirvenin sürdürülebilir kalkınma odaklı olduğunu göstermektedir. Özellikle yenilenebilir enerji ve su kaynaklarının etkin kullanımı, bölge ülkelerinin ortak çıkarları doğrultusunda geliştirilen projelerle öncelik kazanmıştır. Azerbaycan'ın COP29 İklim Zirvesine ev sahipliği yapması, TDT'nin iklim değişikliği ile mücadeleye yönelik ortak bir strateji geliştirme konusundaki kararlılığını yansıtmaktadır. Bu girişimlerin uygulanması, çevresel risklerin azaltılmasına ve Türk Dünyasının yeşil dönüşüm sürecine katkıda bulunabilir.

Bişkek Zirvesinde ele alınan Sivil Koruma Mekanizmasının kurulması, afet ve güvenlik tehditlerine karşı bölgesel dayanışmayı güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu girişim, doğal afetler ve acil durumlarda koordinasyonun artırılması için önemli bir adımdır.

Terörle mücadele, siber güvenlik ve bilgi güvenliği gibi

konularda yapılan vurgu, TDT'nin yalnızca ekonomik ve kültürel değil, aynı zamanda stratejik güvenlik aktörü olma potansiyelini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, alınan kararların etkin bir şekilde uygulanması, bölgesel istikrarın sağlanması açısından kritik öneme sahiptir.

Zirvede kültürel bağların korunması ve gençliğe yönelik projeler öne çıkmıştır. Ortak Türk Alfabeti oluşturma çalışmaları ve gençlere yönelik burs ve değişim programlarının artırılması, Türk Dünyası'nın ortak kimliğini pekiştirme yönünde önemli adımlardır. Bu projeler, genç nesillerin birbirini daha iyi tanımasını ve ortak bir tarih bilinci oluşturmasını sağlayacaktır. Kültürel mirasın korunması ve tanıtılması üzerine yapılan çalışmalar, Türk Dünyası'nın uluslararası arenada tanınırlığını artırma potansiyeli taşımaktadır.

Bişkek Zirvesi, Türk Dünyası'nın gelecekteki stratejik öncelikleri hakkında derinlemesine ipuçları vermektedir. Ancak, alınan kararların uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği, ülkelerin iç politikalarının ve ekonomik kaynaklarının bu hedefleri destekleyip desteklemeyeceğine bağlıdır. DEPA ve benzeri dijital projelerin hayata geçirilmesi, teknolojik altyapının geliştirilmesiyle doğrudan bağlantılıdır ve bu konuda daha fazla kaynak ve işbirliği gerekmektedir. Çevresel projelerin ise uluslararası fon ve desteklerle daha da güçlendirilmesi, Türk Dünyası'nın yeşil ekonomiye geçişini hızlandırabilir. Zirvenin kültürel ve eğitim alanındaki vurgusu, Türk halklarının tarihsel ve kültürel bağlarının korunmasını amaçlansa da, bu projelerin uluslararası arenada yeterince destek bulup bulamayacağı da önemlidir. Bu nedenle, Türk Devletleri Teşkilatı'nın hedeflerine ulaşmak için hem iç dinamiklerde uyum sağlanması hem de dış paydaşlarla etkin işbirliklerinin sürdürülmesi hayati öneme sahiptir.

Sonuç Olarak, Bişkek Zirvesi, Türk Dünyası için kapsamlı ve ileriye dönük bir yol haritası sunmuştur. Ekonomik entegrasyon, çevresel sürdürülebilirlik, güvenlik işbirliği ve kültürel bağların güçlendirilmesi gibi alanlarda alınan kararlar, TDT'nin bölgesel ve küresel etkisini artırma potansiyeli taşımaktadır. Bu stratejik adımlar, Türk halklarının ortak bir gelecek vizyonu etrafında birleşmesine ve bölgesel refahın artırılmasına katkı sağlayacaktır.

⁸ <https://en.apa.az/foreign-policy/agenda-announced-for-11th-summit-of-ots-heads-of-state-452283>; <https://www.aa.com.tr/en/turkiye/turkish-president-arrives-in-kyrgyzstan-to-attend-turkic-summit/3383898>

⁹ <https://www.hurriyetdailynews.com/erdogan-in-kyrgyzstan-for-turkic-states-summit-202267>

¹⁰ <https://kktcb.org/tr/cumhurbaskani-ersin-tatar-kirgizistan-temaslarini-tamamlayarak-yurda-dondu-12896>

¹¹ <https://turkmenistaninfo.gov.tm/news/8178>